

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף י

תניא היה רבי מאיר אומר: יש 'לבעל הדין' כלומר לאדם רשע או לגוי טענה שיוכל לטעון לך, ועליך לדעת מה לענות לו.

כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם: על ידי שניתן להם צדקה, וצדקה מצילה מגיהנום וכפי שתבאר הגמרא לקמן.

וזו שאלה: ואת השאלה הזו שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא.

א"ל (טורנוסרופוס) אדרבה זו שמחייבתן לגיהנם: נתינת הצדקה הזו מחייבת אתכם בגיהנום. והוא הסביר זאת במשל.

ועכשיו אין אתם עושין רצונו של מקום: בגלל שאתם בגלות ואתם לא יכולים לקיים את כל המצוות. (רב"ג).

אמר לו - הרי הוא אומר "הלא פרוס לרעב וכו': כפי שפירשנו את הפסוק בדף הקודם "ועניים מרודים תביא בית" הכוונה לשוטרי המלך שרודים בישראל ולוקחים את כספם. אם כן הפסוק מדבר על זמן הגלות ובכל אופן הוא אומר שצריך לתת לעני לחם ולעשות עימו צדקה.

[רבי עקיבא ענה כן רק לפי דעתו של טורנוסרופוס שבזמן הגלות ישראל נקראים עבדים, אך רבי עקיבא סבר שגם בזמן הגלות הם קרויים בנים וכמו שכתוב "בנים משחיתים" מהרש"א].

דרש רבי יהודה ברבי שלום כשם שמזונותיו של אדם: כמו שההכנסות שיתפרנס אדם במשך השנה נקצבות בראש השנה, כך גם ההוצאות הכספיות שיהיו לו במשך השנה נקצבות בראש השנה. אם הוא זכה הוא מוציא את הכסף על צדקה, ואם לא באים חיילי המלך ולוקחים לו את הכסף במיסים (וכמו שפירשנו את הפסוק לעיל).

כי הא דבני אחתיה: וכמו המעשה באחייניו (בני אחותו) של רבי יוחנן בן זכאי. רבי יוחנן בן זכאי חלם במוצאי יום כיפור שבשנה הקרובה הם יפסידו שבע מאות דינרים. (החלום היה במוצאי יום כיפור, כי ביום כיפור נחתם גזר דינם של הבינונים מהרש"א).

ריב"ז שכנע אותם במשך השנה שיתרמו מכספם לצדקה, עד שלבסוף הם תרמו כמעט את כל הסכום פחות שבע עשרה דינרים. כשהגיע ערב יום כיפור שלחו שליחים מבית הקיסר ולקחו מהם שבע עשרה דינרים. אמר להם ריב"ז אל תפחדו שיקחו ממכם עוד דינרים כי רק את השבע עשרה הללו לקחו ממכם. הם שאלו אותו מהיכן אתה יודע? סיפר להם על החלום. אמרו לו מדוע לא סיפרת לנו על החלום והיינו נותנים את כל הכסף לצדקה? אמר להם רציני שתעשו את המצוה לשם שמים.

רב פפא הוה סליק בדרגא: רב פפא עלה על סולם, נשמטה רגלו והוא כמעט נפל. אמר רב פפא אם הייתי נופל היה מתחייב 'השונא שלי' (הוא התכוין לעצמו ואמר זאת בלשון 'סגי נהור') בעונש של מחללי שבת ועובדי עבודה זרה. כלומר הוא התפלא מדוע הוא כמעט קיבל עונש כזה?

ופרקליטין גדולין: עשיית צדקה גורמת למלאכים מליצי יושר וסנגוריה על עם ישראל. לומדים זאת מהפסוק "כִּי לֹה אָמַר ה' אֶל תְּבוֹא בֵּית מִרְזַח וְאֶל תִּלְךָ לְסִפּוֹד וְאֶל תִּגַּד לָהֶם), כִּי אֶסְפְּתִי אֶת שְׁלוֹמֵי מֵאֵת הָעַם הַזֶּה נְאֻם ה' אֶת הַחֶסֶד וְאֶת הַרְחָמִים". 'חסד' זו גמילות חסדים 'רחמים' זו צדקה. כלומר בגלל שישראל לא עושים חסד ורחמים אספתי את שלומי מהם. משמע שאם הם כן היו עושים צדקה וגמילות חסדים היה להם שלום גדול (רב"ג).

הוא היה אומר עשרה דברים קשים נבראו בעולם: וכל אחד יותר קשה מחבירו. הראשון הר קשה, השני ברזל שהוא יותר קשה מהר כי הוא חותך את ההר. השלישי אש כי היא מרככת את הברזל. וכן הלאה.

עבים סובלים: העננים נושאים את המים שבתוכם ולוקחים אותם ממקום מקום.

רוח קשה גוף סובלו: הגוף מלא ברוח חיים.

ומיתה קשה מכולם: כי ה'שינה' היא רק אחד חלקי שישים מ'מיתה'. ואם כן מיתה היא הכח החזק ביותר בעולם הגשמי (מהרש"א).

דרש רבי זוסטאי ברבי ינאי - בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם:
הנהגתו של הקב"ה אינה כהנהגת בני אדם.

שנאמר "אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך": הגמרא דורשת את חלקו הראשון של הפסוק. בגלל הצדקה שאני עושה אני זוכה לחזות פני שכינה. את המשך הפסוק היא תבאר לקמן.

רבי אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי: נתן צדקה לעני ואחר כך התפלל כפי שלמדנו מהפסוק הנ"ל.

מאי "אשבעה בהקיץ תמונתך": מה הפירוש של זה?

אמר רב נחמן בר יצחק אלו תלמידי חכמים שמנדדין שינה מעיניהם. כלומר בשכר היקיצה כדי ללמוד תורה הם זוכים לזיו השכינה.

"א"ר יוחנן מאי דכתיב מלוה ה' חונן דל: נאמר "מְלוּה ה' חוֹנֵן דָּל וְגִמְלוֹ יִשְׁלֶם לו", אם הפסוק הזה לא היה נכתב לא היינו יכולים לומר זאת. כי כתוב בפסוק אחר "וְעֶבֶד לֹא לְאִישׁ מְלוּה" כלומר הלווה הוא כמו 'עבד' של המלווה. ואם כן מי שחונן דל ונותן לו צדקה הוא כאילו מלוה את הכסף לקב"ה, והקב"ה כביכול משועבד להחזיר לו את הכסף ששילם. [הקב"ה ברא עניים ועליו לדאוג לפרנסתם, ומי שנותן להם צדקה כאילו פורע את החוב של ה' לעניים, ולכן ה' כביכול משתעבד להחזיר לו את מה ששילם עבורו. מהר"ל].

"א"ר חייא בר אבא רבי יוחנן (בבב) כתיב לא יועיל וכו': נאמרו שני פסוקים שצדקה תציל ממוות, מדוע יש צורך בשניים? והתשובה צדקה אחת מצילתו ממיתה משונה והשניה מצילתו מדינה של גיהנם.

שאלה: **ואי זו היא שמצילתו מדינה של גיהנם:** באיזה משני הפסוקים מדובר עליה? והתשובה הפסוק שכתוב בו לשון 'עברה' שלשון זה נאמר גם על גהינום.

ואי זו היא שמצילתו ממיתה משונה: כלומר בפסוק המדבר על הצלה מגהינום מדובר בצדקה רגילה. ובפסוק המדבר בהצלה ממיתה משונה מדובר בצדק מעולה ביותר. והשאלה היא באיזה סוג צדקה מדובר?

התשובה - שהנותן אותה אינו יודע למי הוא נותנה וכן המקבל אותה אינו יודע ממי הוא קיבל אותה.

'נותנה ואינו יודע למי נותנה' **לאפוקי מדמר עוקבא**: שלא כמו מר עוקבא שהיה מניח לשכן שלו בכל יום ארבע זוז בחור שבמפתן הדלת. כאן המקבל לא יודע אבל הנותן כן יודע למי הוא נותן את הצדקה.

'נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה' - **לאפוקי מדרבי אבא**: שלא כמו רבי אבא שהיה מניח מטבעות בתוך בגד ושם אותו על כתפו כשהבגד מאחוריו, כדי שלא יראה את העניים שבאים ולוקחים את המטבעות. כאן הנותן לא יודע אבל המקבל יודע.

ואלא היכי ליעביד: אם כן איך אפשר לתת צדקה באופן המעולה? והתשובה - לתת לקופת צדקה של העיר.

קושיא: **מיתיבי מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים**: הקושיא היא מדברי ר' אליעזר בן יעקב שאין לתרום לקופת צדקה אלא אם כן ממונה עליה אדם נאמן כמו ר' חנניא בן תרדיון (אמנם אינו צריך להיות צדיק כמותו, תוס').

ישמח אשתו לדבר מצוה: לשמח אותה כהכנה למצות עונה.

תירוץ: **כי קא אמרינן דממני עלה כר' חנניא בן תרדיון**: אכן מה שאמרנו לתת לקופת צדקה היינו כשממונה עליה אדם נאמן.

*

א"ר אבהו, אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע במה תרום קרן ישראל? אמר לו בכי תשא: אם אתה רוצה לרומם את קרנם, קח מהם כופר לצדקה.

"הוא מרומים ישכן, מצדות סלעים משגבו, לחמו נתן מימיו נאמנים": הסיבה שהוא ישכון במרומים ומצדות סלעים יהיו משגבו, מפני שאת לחמו נתן לעניים ומימיו נאמנים.

אמר להם כל שכנגד זקניו כבוד: אותם שחולקים להם כבוד בעולם הזה מחמת חכמת זקנתם הם בני העולם הבא.

כי הא דיוסף דרב בריה דר' יהושע חלש: וכמו המעשה שקרה עם רב יוסף בנו של רבי יהושע שחלה ומת, לאחר שחזר לחיים שאל אותו אביו - מה ראית שם בעולם העליון? אמר לו רב יוסף - ראיתי שם 'עולם הפוך', שאנשים שכאן הם 'עליונים' דהיינו חשובים מחמת עושרם, שם הם 'למטה' דהיינו שפלים, ועניים שכאן הם שפלים שם הם חשובים, אמר לו אביו - עולם ברור ראית!

שאל אותו אביו - **ואנן היכי חזיתין?** ואנחנו בעלי תורה איך חשיבותינו בעולם העליון? אמר לו רב יוסף - כפי שאנו חשובים כאן בעולם הזה כך אנו חשובים שם בעולם העליון, **ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו. הגמ' שואלת:**

מאן נינהו? מי הם 'הרוגי מלכות'? אי אפשר לומר שהכוונה לרבי עקיבא וחבריו (= עשרה הרוגי מלכות), לפי שהסיבה שאי אפשר לעמוד במחיצתם היא לא רק בגלל שהם היו הרוגי מלכות ונהרגו על קידוש ה', שהרי גם ללא זה אי אפשר לעמוד במחיצתם מחמת גדלותם, אלא הכוונה ל'הרוגי לוד', שהם האחים לוליינוס ופפוס שהרג אותם המלך טוריינוס הרשע בלוד, שמצאו את בת המלך הרוגה והעלילו על ישראל שהם הרגוה, ואמרו האחים לוליינוס ופפוס 'אנחנו הרגנו אותה' כדי להציל את עם ישראל.

כמו שנאמר "די לְהוֹן מְהַקְרְבִין נִיחוּחִין לְאֵלֶּה שְׁמִיָּא וּמְצִלִין לְחַיִּי מְלָכָא וּבְנֵיהוּ": זהו פסוק בספר עזרא, שהמלך כורש התנדב להביא צאן ובקר לבית המקדש כדי שיקריבו קרבנות לאלוהי השמים ויתפללו לחיי המלך ובניו, ומכאן שהגויים נודבים רק כדי להרוויח מכך.

קושיא: ודעביד הכי לאו צדקה גמורה היא? וכי מי שנוהג כך לא עשה צדקה גמורה? והרי למדנו בבבלי - האומר 'סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בְּנֵי ובשביל שאזכה לחיי העולם הבא' הרי זה צדיק גמור על מעשה זה שעשה.

תירוץ: לא קשיא: ישראל שעושה כך הרי הוא צדיק גמור, לפי שישראל מחשבתם לשם שמיים, וגם אם בסופו של דבר בנו לא יחיה אינו מהרהר אחר מידת הדין, אבל גוי נותן רק על דעת שיחיה בנו, ואם בנו מת הוא מתחרט שנתן.

שנאמר "לְהוֹן מְלָכָא מְלָכִי יִשְׁפֹּר עֲלֵךְ וְחֻטְאָךְ בְּצַדְקָה פְּרָק וְעוֹיְתָךְ בְּמַחַן עֵינֵי הוּא תְּהוּא אַרְכָּה לְשִׁלּוּתְךָ" וגו': זהו פסוק בדניאל, שנבוכדנצר חלם שהוא עתיד להיטרד ממלכותו ולהיות עם בהמה וחיה, ואמר לו דניאל שהוא נותן לו עצה שיפדה את חטאתו בצדקה, ואת עוונו יכפר ע"י שיחון את העניים, ובכך אולי תהיה ארכה לשלומו והרעה לא תמהר לבוא עליו, ואכן נבוכדנצר נתן צדקה לעניים, ומכאן שהגויים נותנים צדקה רק כדי שתימשך מלכותם.

שנאמר "וַיָּבֵא וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר כִּי חֲטָאתֶם לַיהוָה וְלֹא שָׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְהָיָה לָכֶם הַדְּבָר הַזֶּה": זהו פסוק בירמיהו, שבשעה שהגלה נבוזרדאן (שר הטבחים של מלך בבל) את ישראל לבל, התיר את ירמיהו מהאזיקים שהיה אזוק בהם, ואמר לו את הפסוק הזה, ומכאן שהגויים עושים צדקה (= כמו שנבוזרדאן עשה צדקה עם ירמיהו שפתח לו את האזיקים) רק כדי לחרף ולגדף אותנו.

נענה רבי נחוניא בן הקנה ואמר: הפסוק מתפרש כך - "צדקה תרומם גוי וחסד לישראל", דהיינו שהחסד מרומם את עם ישראל, "ולאומים חטאת", דהיינו לגויים יש חטא בלבד ואין בהם צדקה וחסד.

אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו, נראין דברי רבי נחוניא בן הקנה מדברי ומדבריכם, לפי שהוא נותן צדקה וחסד לישראל, ולעכו"ם חטאת. אומרת הגמ' - **מכלל דהוא נמי אמר:** מכך שרבי יוחנן אמר 'נראין דברי רבי נחוניא מְדַבְּרִי' משמע שגם רבי יוחנן בעצמו דרש את הפסוק הזה, וא"כ מאי היא? מה הוא דרש בזה?

תשובה: דתניא אמר להם רבן יוחנן בן זכאי, כשם שהחטאת מכפרת על ישראל כך צדקה מכפרת על אומות העולם.

*

איפרא הורמיז: כך היה שמה של אמו של 'שבור' מלך פרס. 'איפרא הורמיז' שלחה 400 דינרים לרבי אמי שיחלק אותם לצדקה והוא לא הסכים לקבלם, שלחה אותם לרבא והוא קיבלם משום שלום מלכות (= שלא תכעס עליו), שמע רבי אמי שרבא קיבלם והוא הקפיד עליו, אמר לו רבי אמי לרבא - וכי אתה לא סובר את מה שנאמר "בִּיבֹשׁ קִצְיָרָה תִּשְׁבְּרֶנָּה נְשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ"?! דהיינו כשתכלה הזכות שבידי הגויים ויבש לחלוחית מעשה הצדקה שלהם אז הם ישברו, וכשהם ישברו אפילו נשים יוכלו להבעירם ולסלקם מהעולם. ומכאן שאסור לנו לתת להם זכויות, שבכך אנו מאריכים את הגלות של ישראל, ולכן אנו לא לוקחים מהם צדקה.

שאלה: ורבי אמי, נמי משום שלום מלכות? מדוע רבי אמי הקפיד על רבא, והרי רבא לקחם משום שלום מלכות?

תשובה: דאיבעי ליה: לדעת רבי אמי על רבא היה לתת אותם לעניי הגויים.

ורבא נמי לעניי עובדי כוכבים יהבינהו: ובאמת רבא נתן אותם לעניי הגויים, והטעם שרבי אמי הקפיד עליו לפי שלא סיימו לספר לו שרבא חילקם לעניי הגויים, והוא חשב שהוא חילקם לעניי ישראל.